

Ärende: VN/2401/2026

Förslaget till nationella riktlinjer för mediefostran

1. Inledning

Eventuella kommentarer och anmärkningar:

Det remitterade utkastet till nationella riktlinjer för mediefostran ger sammantaget en aktuell, mångsidig och kvalitativt välgrundad bild av det arbete som ska bedrivas för att främja mediefostran i Finland.

2. Mediefostrans nuläge

Eventuella kommentarer och anmärkningar:

Jag bedömer att utkastet står i god överensstämmelse med den kunskap och de erfarenheter som framkommit inom det professionella och praktiska fältet för mediefostran, med tidigare nationella riktlinjer i Finland samt med Finlands centrala nuvarande nationella och internationella politiska målsättningar.

3. Vision

Eventuella kommentarer och anmärkningar:

Att positionera mediefostran som en del av övergripande säkerhet och demokratistärkande är strategiskt klokt i dagens kontext. Formuleringen "alla som bor i Finland" är inkluderande och undviker en snäv juridisk medborgarskapsdefinition. Samtidigt kan noteras att en vision med fördel inte enbart bör beskriva vad något är, utan även tydligare ange vilket framtidstillstånd som eftersträvas. Den nuvarande formuleringen framstår i viss mån som konstaterande snarare än transformativ, vilket något försvagar dess strategiska riktning och framåtsyftande karaktär.

4. Mål

Eventuella kommentarer och anmärkningar:

De begrepp som lyfts till målnivå – aktörskap, delaktighet och välbefinnande, kompetens samt hållbarhet – är välmotiverade. De är aktuella, frekvent förekommande i diskussioner om

mediefostran och förefaller därmed svara mot fältets förväntningar, samtidigt som de är relevanta i förhållande till framtida utmaningar.

Sambanden mellan de föreslagna målen och samtliga i visionen angivna kärnbegrepp, såsom övergripande säkerhet, framstår dock inte som fullt ut tydliga. Hur relaterar detta till individens handlingsförmåga? Hur undviks att mediefostran framstår eller tolkas som ett instrumentellt säkerhetsverktyg?

Målen är delvis formulerade genom implicit aktörskap och underförstådda strukturer. Det vore kanske mer önskvärt att de i högre grad betonade konkreta handlingar och aktörer, snarare än att utgå från att redan existerande eller framväxande strukturer (såsom miljömedvetenhet, finansiering etc.) automatiskt genererar önskade resultat.

Medborgarskap är ett centralt begrepp i mediefostrans konceptuella och historiska tradition, vilket gör det angeläget att bibehålla det; preciserandet av det juridiska medborgarskapet i fotnoten på sidan 12 är välbehövligt. Medborgarskap skulle dock kunna introduceras tidigare i målformuleringarna och inte först i det andra målet. I det första målet saknas nämligen handlingens subjekt: vems aktörskap, delaktighet och välbefinnande stärks? Avsaknaden av subjekt här försvagar budskapets tydlighet.

I det andra målet bör det tydligare framgå att det handlar om utveckling av en specifik tvärvetenskaplig och sektorsövergripande kompetens – kompetens gällande _mediefostran_ – snarare än vilken kompetens som helst.

I det tredje målet kan man också fråga varför verbet används i passiv form ("stärks") i stället för att formulera målet i aktiv form ("att stärka").

5. Åtgärder

Eventuella kommentarer och anmärkningar:

Riktlinjerna nämner vid flera tillfällen samernas behov och perspektiv. Ur ett minoritetsperspektiv kunde även andra minoriteter – särskilt den svenskspråkiga befolkningen (finlandssvenskar), romer, ryskspråkiga och kareler – inkluderas tydligare. Dessa omfattas av ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, vars genomförande övervakas av en särskild kommitté. En sådan breddning skulle stärka minoritetsperspektivet och riktlinjernas täckning.

Jämfört med andra, mer allmänt formulerade åtgärder är den sista delmålsättningen i punkt 5.2 (Utveckla kompetensen) relativt snäv och konkret. Att begränsa nationell resiliens till

informationsinsatser ("informationsanslag") och material riktat till hemmen riskerar att utesluta bredare kommunikativa och pedagogiska informationskampanjer.

När nordiskt samarbete behandlas (s. 18) framstår det som likställt med allt internationellt samarbete, vilket särskilt betonas genom hänvisningar till "olika länder", trots att Norden är en tydligt definierbar geografisk region. Den nordiska nyttan kopplas konkret endast till samiskhet – vilket i sig är motiverat, eftersom Sápmi geografiskt förutsätter nordiskt samarbete och gemensamma finansieringsmekanismer – men även exempelvis svenskspråkig och flerspråkig (finska-engelska) mediefostran i Finland utgör en tydlig styrka i ett nordiskt sammanhang.

Det nordiska samarbetet kunde även motiveras genom Nordiska ministerrådets Vision 2030 om Norden som världens mest integrerade region. Med tanke på Finlands språklig-kulturella isolering (genom majoritetsspråket finska) vore det önskvärt att särskilt betona nordiskt samarbete som en unik strategisk prioritering, skild från övrig internationell (europeisk och global) verksamhet.

Internationellt samarbete kunde därför med fördel särskiljas från nordiskt samarbete och ges ett eget åtgärdsområde. I riktlinjerna framställs både nordiskt och internationellt samarbete främst som jämförande och kunskapsinhämtande, trots att Finland i målen beskrivs som en global föregångare. Åtgärderna kunde därmed vara mer aktiva och tydligare uttrycka globalt ansvarstagande och ledarskap.

6. Verkställande och uppföljning

Eventuella kommentarer och anmärkningar:

På sidan 22 anges att Delegationen för informations-spridning (TJNK), Forskningsetiska delegationen (TENK) och Vetenskapliga samfundens delegation främjar mediefostran genom att "stärka tillgången till pålitlig information och mediekritik, som är centrala för att trygga demokratin". I formuleringen nämns inte de för dessa organisationer mest centrala begreppen vetenskap och forskning. Det är dock främjandet av forskningsbaserad kunskap som särskiljer dem från andra aktörer som arbetar för tillförlitlig information (skola, bibliotek, journalistik, fritt bildningsarbete m.fl.). För att stärka forskningens roll i riktlinjerna bör vetenskapens särskilda funktion tydligare betonas.

Eftersom minskad universitetsutbildning och forskning samt framtida kompetensbrist inom mediefostran iakttas som en oönskad utvecklingstrend, vore det ändamålsenligt att särskilt betona betydelsen av sammanhållna utbildnings- och forskningsprogram med explicit fokus på mediefostran. På sidan 29 anges att universitet, högskolor och forskningsinstitutioner kan främja mediefostran genom att erbjuda "utbildning, forskningssamarbete och kompetens". Här bör det tydliggöras att det inte räcker med vilken utbildning eller forskning som helst, utan att det krävs specifik expertis inriktad på mediefostrans särskilda frågor.

7. Bilagor

Eventuella kommentarer och anmärkningar:

-

8. Allmänna kommentarer

Eventuella kommentarer och anmärkningar:

I samband med nya riktlinjer skulle man eventuellt kunna överväga ändamålsenligheten i begreppet "mediefostran". I Sverige används som bekant det etablerade begreppet "medie- och informationskunnighet (MIK)", vilket ligger i linje med det globala begreppet "media and information literacy (MIL)". För att underlätta nordiskt och internationellt samarbete kunde man överväga om även begreppet MIK och mediekunnighet vore användbart i Finland. Begreppet "fostran", till skillnad från det mer positivt laddade "kasvatus", uppfattas ofta som normativt eller auktoritärt, särskilt i ett skandinaviskt perspektiv. I Sverige används oftast termen MIK-främjande för verksamheten. Även på finska kunde termen media- ja informaatiolukutaito (MIL) övervägas.

Den svenskspråkiga versionen bör dessutom genomgå en systematisk språklig och begreppslik granskning för att säkerställa överensstämmelse med originalet. Exempelvis översätts "kriittinen medianlukutaito" felaktigt som "mediekritik" i visionstexten på sidan 10. "Mediekritik" används även på sidorna 4, 5, 21 och 22. Jag förstår dock inte "mediekritik" som en synonym till "kritisk mediekunnighet" (se t.ex. Stiernstedt, 2014).

9. Eventuella andra hälsningar till beredare

Eventuella kommentarer och anmärkningar:

-

Jaakkola Eliasson Maarit
Nordicom